

Özgürlükçülük (Libertaryanizm) ve Eğitim: Özgürlükçü Eğitimin Temel Varsayımlarına İlişkin Bir Eleştiri

Tuncer FİDAN
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
tuncerfidan@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9954-1004

Derleme Makale

DOI: 10.31592/aeusbed.809403

Geliş Tarihi: 12.10.2020

Revize Tarihi: 21.01.2022

Kabul Tarihi: 08.03.2022

Atf Bilgisi

Fidan, T. (2022). Özgürlükçülük (Libertaryanizm) ve eğitim: Özgürlükçü eğitimin temel varsayımlarına ilişkin bir eleştiri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 1-20.

ÖZ

Özgürlükçülük, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren refah devletlerinin yaşadığı verimlilik sorunlarına çözüm olarak önerilen iktisadi ve felsefi yaklaşımlardan biridir. Kuramsal tarama modelinde desenlenen bu çalışmanın amacı özgürlükçülüğün eğitime ilişkin varsayımlarını betimlemek ve uygulama sonuçlarından hareketle bu varsayımların geçerliliğini tartışmaktır. Bu doğrultuda, özgürlükçülüğün temel varsayımları ile bu kuram hakkındaki ampirik ve kuramsal çalışmalar bir analiz çerçevesi içinde sunulmuştur. Özgürlükçülüğün temel varsayımları, ağırlıklı olarak Hayek ve Friedman'ın çalışmalarından hareketle şekillenmiştir. Özgürlükçülüğün eğitime ilişkin varsayımları ise çoğunlukla Friedman'ın öne sürdüğü devletin eğitime müdahalesini meşrulaştıran gerekçeler etrafında tartışılmaktadır. Bu gerekçelerden ilki etkili bir rekabeti olanaksız kılan yüksek altyapı maliyeti nedeniyle devletin doğal tekele dönüşmesi veya eğitim alanında piyasa aksaklıklarının ortaya çıkmasıdır. İkinci gerekçe komşuluk etkileri gibi dışsallıkların varlığı; üçüncü gerekçe ise eğitimin nihai hedeflerinin belirsizliğiyle ilgilidir. Sonuç olarak denilebilir ki, Friedman'ın ortaya koyduğu devletin eğitime müdahalesini meşrulaştıran gerekçeler evrensel niteliklere sahip olmadıkları halde evrensel genellemelere dönüştürülmüştür. Bu genellemelerden hareketle evrensel sorunlara karşı anılan düşünürlerin önerdikleri çözümlerin ilk ve ortaöğretim düzeyinde öğrenciler arasındaki eşitsizliklerin derinleşmesi ve bütçe harcamalarının artması gibi etkilere; yükseköğretim düzeyinde ise ağır insani maliyetlerin yanında devletlerin iktisadi sistemleri için risk teşkil eden borç balonlarının ortaya çıkmasına yol açtığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Özgürlükçülük, özgürlükçü eğitim, eğitim finansmanı, okul seçimi, kupon sistemi.

Libertarianism and Education: A Criticism of Fundamental Assumptions of Libertarian Education

ABSTRACT

Libertarianism is one of the economic and philosophical approaches proposed as a remedy against efficiency problems of welfare states. The aim of this theoretical study is to portray the assumptions of libertarianism regarding education and to discuss their validity in light of the application results. Hayek's and Friedman's works mainly lie beneath the fundamental assumptions of libertarianism. In this direction, an analytical framework consisting of the fundamental assumptions of libertarianism, and empirical and theoretical studies examining these assumptions was built. Assumptions of libertarianism regarding education have predominantly been formulated around reasons asserted by Friedman, justifying state intervention to education. The first reason is natural monopoly position of states or emergence of market failures due to high infrastructure costs preventing effective competition. Second reason is the existence of externalities, such as neighborhood effect; and the third one is about the uncertainty of ultimate goals of education. Accordingly, it can be argued that Friedman's reasons justifying states' intervention to education have been offered as universal generalizations although they lack universal characteristics. Based on these generalizations, the remedies, proposed by libertarians against universal problems, have caused a deepening of inequalities among students and the increase in budgetary expenditures at K12 level, and the emergence of debt balloons posing a risk to economic systems of countries in addition to heavy humanitarian costs at higher education level.

Keywords: Libertarianism, libertarian education, educational financing, school choice, voucher system.

Giriş

Kapitalizmin ve sosyalizmin karşı karşıya gelmesi, demokratik süreçlerin de yardımıyla ne tam anlamıyla kapitalist ne tam anlamıyla sosyalist olarak nitelendirilebilecek bir karma iktisadi sistemin ve bu sistemin bir ürünü olan refah devletinin doğmasına yol açmıştır. Refah devletinin ana gayesi kapitalizmin ve sosyalizmin en iyi yönlerini birleştirmektir. Refah devletinin iktisadi sistemi

özel mülkiyet konusunda tamamen kapitalizmin yöntemlerini uygularken, makro-iktisadi yönetim ve sosyal haklar konusunda kamunun sorumluluğunu öne çıkarmaktadır (Ebenstein, 2014, s.236).

Briggs' göre (2006, ss.16-17) piyasa güçlerinin işleyişi, refah devleti tarafından siyaset ve bürokratik yönetim araçları vasıtasıyla üç şekilde yönlendirilmektedir:

- Emeklerinin ve mülklerinin piyasa değerine bakılmaksızın bireylerin veya ailelerin asgari gelirlerinin güvence altına alınması.
- Toplumsal krizlere karşı bireylerin veya ailelerin bazı yükümlülükleri yerine getirmelerini sağlayarak güvensizliğin azaltılması.
- Statü veya sınıf farkı gözetmeksizin bütün yurttaşların üzerinde uzlaşmış sosyal hizmetlere ulaşımının sağlanması.

Refah devletinin bu denli gelişmesi toplumsal ve iktisadi bazı tepkilere yol açmıştır. Kamu harcamalarının oranı 1929 büyük buhranından 2000'li yıllara kadar dünya genelinde ortalama sekiz kat artmıştır. Devletlerin büyüklüğünün yanında verdikleri hizmetlerin çeşitliliğinde artışlar görülmüştür. Devlet bir taraftan ekonomik gelişme için tasarruf oranını artırmak zorunda iken bir taraftan da toplumsal istikrarı ve uyumu sürdürmek suretiyle meşruiyetini korumak için kamu harcamalarını artırmak zorunda kalmıştır. Kamu harcamalarının artışına yönelik refah devletinin üzerindeki toplum baskısı 1970'li yılların başlarında Habermas'ın (1975, s.68) ifadesiyle meşruiyet krizlerine yol açmıştır (Briggs, 2006, ss.16-17; Karataş, 2019, s.32).

Kamu harcamalarının artışı nedeniyle refah devletinin yaşadığı krize karşı gelişen tepkilerden biri de özgürlükçülüktür. Hayek ve Friedman gibi düşünürlerce temeli atılmış olan özgürlükçülük akımı, genel prensipte küçülen devleti ve daha az devlet müdahalesini amaçlayan bir oluşumdur (Ebenstein ve Ebenstein, 2000, s.814). Özgürlükçülük, 20. yüzyılın iktisadi ve siyasi yaşamında büyük etkiler bırakmış olan felsefi ve iktisadi bir yaklaşımdır. Özellikle eğitim alanında devletlerin verimlilik sorunlarına karşı önerdikleri çözümler büyük tartışmalara yol açmış, insani ve mali etkileri ağır eleştirilere maruz kalmıştır. Bu tartışmaların ışığında, kuramsal tarama modelinde desenlenen bu çalışmanın amacı önde gelen özgürlükçü iktisatçılar olan Hayek ve Friedman'ın görüşleri ışığında özgürlükçülüğün eğitime ilişkin temel varsayımlarını betimlemek, bu varsayımlarını dayandırdıkları gerekçeleri ve uygulamadaki sonuçlarından hareketle bugün için/mevcut bağlamda geçerliliklerini tartışmaktır. Bu ana amaç doğrultusunda özgürlükçülerin ileri sürdükleri devletin temel eğitim ve mesleki eğitime müdahalesini meşrulaştıran felsefi ve iktisadi gerekçeler ile bu gerekçelere yönelik eleştiriler alt amaçlar olarak incelenmiştir. Alt amaçlar incelenirken özgürlükçü filozofların bireysel özgürlüğün sınırları, iyi isteme, ahlakî seçim ve ayırt etme sorunları için önerdikleri bakış açıları ve çözümler ele alınmıştır. Özgürlükçülük eğitim yönetimi ve ekonomisi alanlarında son derece güçlü etkiler bırakan bir yaklaşımdır. Bu çalışmanın özgürlükçülük yaklaşımının eğitime ilişkin temel varsayımlarının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabileceği söylenebilir. Özellikle bu varsayımların gerekçeleri ve sonuçları arasındaki neden sonuç ilişkilerini açık bir şekilde ortaya koyabilir. Bu şekilde politika yapımcılar ve uygulayıcılar ile eğitim araştırmacılarına yönelik bir analiz çerçevesi oluşturabileceği düşünülmektedir.

Özgürlükçülük

Özgürlükçülüğün, aydınlanma çağı ile birlikte Batı siyaset felsefesine egemen olan devlet-birey ilişkisi hakkındaki tartışmaların parçası olduğu ileri sürülebilir. Örneğin Descartes aklın herkese eşit dağıtıldığını belirterek eşitlikçi bir toplum düşüncesini ortaya koymuştur (Rorty, 1996, s.36). Öte yandan, Hobbes (2020, s.76) doğal eşitliğin karşısındadır. Ona göre doğal eşitlik her insanın birbirine düştüğü savaş ve kargaşa durumuna yol açmaktadır. Bireylerin ve çıkarlarının korunması için bireylerin haklarını siyasal egemene devretmeleri gerekmektedir (Hobbes, 2020, s.76). Locke'a göre (2003, s.4) ise, doğa durumunda bütün insanlara 'herkesin eşit ve bağımsız olduğunu ve ötekilerin doğal haklarına, başka bir ifadeyle yaşamına, özgürlüğüne ve mülkiyetine zarar verilmemesi gerektiğini öğreten' akıl mevcuttur. Devlet ise mutlak egemen değil insanların doğal haklarını kısıtlamayan bir hizmet aracıdır (Locke, 2003, s.48). Rousseau'nun devlet-birey ilişkisine ilişkin görüşleri Hobbes ve Locke'un görüşlerinden farklılaşmaktadır. Diğerlerinden farklı olarak

Rousseau'nun egemeni siyasal güç sahibi olanlar değil halktır. Diğer büyük siyasi düşünürlerin aksine Rousseau halk egemenliğinin devredilemez ve bölünemez olduğunu belirtmektedir. Egemenlik halkın genel iradesine dayanmaktadır. Bu genel irade temsil edilemediğinden devredilmesi ve bölünmesi imkânsızdır. Ancak yürütme ve yargı işlerinin halk adına birileri tarafından yürütülmesi gerektiği için bu tür işler için egemenliğin bir kısmının göçerilmesi şarttır. Yine de yürütme ve yargı halk egemenliğine tabidir (Rousseau, 1999, s.4). Diğer taraftan Mill (1863, s.26) kendisinden önceki düşünürlerin aksine ilgisini bireye yöneltmiştir. Toplumun en üst düzeydeki mutluluğunun bireyi mutlu edemeyebileceğini fark etmiştir. Yönetim biçiminin tiranlıktan özyönetime doğru evrilmesi özgürlük sorununu çözmektedir. Toplum birey üzerinde herhangi bir siyasi oluşumun uygulayabileceğinden daha fazla baskı uygulayabilmektedir. Zira siyasi tiranlıktan farklı olarak toplumsal tiranlık yaşamın bütün ayrıntılarına sirayet ederek ve insan ruhunu köleleştirerek bireye sığmabileceği çok fazla alan bırakmamaktadır. Duygu ve düşünce özgürlüğü güvence altına alınmadığı müddetçe, toplumun da özgür olması mümkün görünmemektedir. Mill (1863, s.26) bireysel özgürlüğün kısıtlanmasının ancak zarar ilkesiyle meşru sayılabileceğini ileri sürmektedir. Medeni bir toplum üyesine yalnızca diğerlerine zarar vermesini engellemek amacıyla zorlayıcı güç uygulanabilir (Mill, 1863, s.26).

Mill'in (1863, s.26) görüşlerine benzer şekilde, özgürlükçülüğün merkezinde birey yer almaktadır. Özgürlükçüler özgürlük sorununa birey odaklı yaklaşmaktadır. Ebenstein ve Ebenstein'e göre (2000, s. 814) özgürlükçülük, refah devletine ve devletin genel büyümesine karşı verilen birey odaklı liberal hatta radikal liberal bir tepkidir. Bununla birlikte, özgürlükçülüğün savunduğu bireycilik kuralsız ve sınırsız bir kavram değildir, zira Hayek (2011, s.232) özgürlüğün en önemli bileşeninin hukuk olduğuna inanmaktadır. Hayek'e göre (2011, s.232) hukukun olmadığı bir yerde özgürlük de olmaz. Özgürlük için bireyin diğerlerinin kısıtlamalarından ve şiddet eğilimlerinden bağımsız kılınması gerekmektedir. Özetle, özgürlük hukukî sınırlar dâhilinde bireyin dilediğini yapabilmesidir; bunun için de diğerlerinin keyfi iradesine tabi olmadan kendi iradesini takip edebilmelidir (Hayek, 2011, s.232). Benzer şekilde özgürlükçüler "iyi isteme" sorununa da birey odaklı bir çözüm önermektedir. Zira insanlar maliyeti kamu tarafından karşılandığında daha fazla "iyi isteme" eğilimindedir. Başka bir ifadeyle toplumdaki zayıf kesimlerin desteklenmesi gibi ahlakî olanı istemek bireylere, eyleme geçmek devletlere bırakıldığında bireylerin farkındalığı azalmakta ve "iyi isteme" sonuçları bireyler tarafından üstlenilen bir yükümlülük olmaktan çıkmaktadır. Ayrıca özgürlükçülere göre bu durum ahlakî olan seçme ve ayırt etme için uygun koşulların oluşmasını engellemektedir. Belirli eylemler lehine devletler veya toplumlar tarafından uygulanan baskı veya teşvik ahlakî olan veya olmayan arasında ayırım yapma yükümlülüğünü de bireylerden alıp daha üst siyasi otoritelere veya toplumsal kurumlara devretmektedir (Hayek, 1995, s.45; Friedman, 2002a, s.33). Bu bağlamda Hayek (1937, ss.36-37) birey-devlet ilişkisini açıklamada "kendiliğinden" oluşan bir düzenin varlığından bahsetmektedir. Kendiliğinden oluşan düzen ekonomik etkinlikler gibi toplumsal eylemlere devletin doğrudan müdahale etmesi yerine toplum üyelerini iş birliği içinde etkileşimde bulunmasıyla, kanunları veya kuralları oluşturmasıyla ortaya çıkmaktadır. Burada devletin amacı insanlara ne yapacağını emretmek veya bildirmek değil, yapmayı seçtikleri eylemi yerine getirmek için onlara imkânlar sunmak olmalıdır (Hayek, 1937, ss.36-37). Hayek, bu imkânları sunabilmesi için devletin önemli bir olumlu bir rol üstlenmesine, başka bir ifadeyle refah devleti niteliklerine sahip olması gerektiğine inanmaktadır. Bu nedenle eğitim, sağlık, işsizlik, emeklilik ve sosyal hizmetler gibi alanlarda devlet etkin olmalıdır. Hayek'in asıl endişesi devletin bu hizmetleri yerine getiriyor olan taraf olması değil söz konusu alanlarda tekelleşmesidir. Klasik refah devleti anlayışında tamamen devletin kontrolünde görülen alanlar özel sektörün rekabetine açılmalı ve mümkün olduğu kadar özelleştirilmelidir. Sosyal hizmetlerin hedef kitlesi de büyük ölçüde daraltılmalı, yaşlılar, özel gereksinimi olan bakıma muhtaç kişiler ve yetimler gibi dezavantajlı gruplarla sınırlandırılmalıdır. Çünkü yardım faaliyetleri devletin değil toplumun öncelikli görevidir ve toplum tarafından gönüllü olarak yürütülmelidir. Refah devleti kavramı Hayek'in görüşlerinde hala önemini korusa da günümüzde büyük ölçüde sınırlandırılmıştır (Yager, 2006, ss.100-101).

Hayek ile özgürlükçülük geleneği içinde yer alan Friedman'ın, 1970'li yıllarda yaşanan iktisadi krizlere ilişkin önerdiği ve geniş ölçüde kabul gören önlemler, Hayek'in düşüncelerini önemli ölçüde yansıtmaktadır. Friedman devletin büyümesine karşıdır. Serbest piyasa kamu hizmetlerini

devletten daha ucuza ve daha iyi bir şekilde sunabilmektedir. Bu durumda devletin ekonomi için yapabileceği en iyi şey yoldan çekilmektir (Durmaz, 2016, s.40). Devleti insanların cebinden uzak tutmayı amaçlayan ama birçok sosyal konuda topluma müdahil olmasını isteyen muhafazakâr iktisatçılardan farklı olarak Friedman bireysel özgürlüklerle ilgili olduklarından uyuşturucunun, pornografinin, kürtajın, ötenazinin ve para karşılığı cinsel ilişkinin yasallaşmasını, ordunun ise tamamen gönüllülerden oluşmasını önermektedir. Bunun yanında esnek nitelikli uluslararası döviz kurları, istikrarlı fiyatlar, denk bütçe ve eğitimde kupon sisteminin uygulanmasının özgürlükçülüğün gereği olduğunu ifade etmektedir. Kendisinin, düşünceleri yoluyla özellikle kupon sistemi ve okul seçimi uygulamalarında etkisi büyük olmuştur (Friedman, 2002a, s.96). Hayek'e benzer şekilde Friedman da devletin sınırları konusunda açık bir ölçüt geliştirmemiştir. Hayek'in hukukun özgürlüğü yarattığı savından hareketle, Friedman devlet etkinliklerinin paternalist temellerinin birçok yönden klasik liberalizm için sorun içerdiğini belirtmektedir. Zira siyaset, esasen birilerinin diğerleri için karar vermesi hususunun kabullenilmesi ilkesinin onaylanmasına dayanmaktadır ki, Friedman için bu durum "kabul edilemez nitelikte"dir. Bununla birlikte Keynes özgürlükçülüğün bireylerin birbirlerine zarar vermedikleri müddetçe devletin veya bireyin nerede duracağına ilişkin herhangi bir ölçüt veya sınır geliştiremediğini belirtmektedir (akt. Hayek, 1995, s.45). Bu hususla ilgili olarak Friedman, yanılıya açık da olsa sağduyu ile hareket edilmesinin altını çizmektedir. Bir yargıya ulaşıldığında, bireyin kendi yargısının doğru olduğuna dair diğerlerini ikna yeteneğine veya diğerlerinin bireyin görüşlerini değiştirmedeki ikna yeteneğine güven duyulması gerektiğini ifade etmektedir. Kusurlu ve önyargılı da olsalar bireylerin özgür tartışmalar, sınamalar ve hatalar yoluyla ulaştıkları ortak yargılara inanç duyulmalıdır. Bu ifadelerinden anlaşılacağı üzere Hayek'ten farklı olarak Friedman, demokrasi konusunda görece daha iyimserdir ve aslında demokrasinin güçlü bir destekçisidir (Friedman, 2002a, ss.33-34).

Yöntem

Bu çalışmada benimsenen kuramsal tarama modeli, belirli bir kurama özgü temel varsayımlar ile bu kuram hakkındaki ampirik ve kuramsal çalışmaların bir analiz çerçevesi içinde sunulmasını gerektirmektedir. Bu tür çalışmaları değerlendirirken şunlar önerilmektedir (Whetten, 1989, ss.494-495):

- Çalışmanın mevcut düşünce yapısına nasıl katkılar sağladığı,
- Çalışmanın gelecekteki çalışmaları nasıl etkileyebileceği,
- Sunulan tartışma ve gerekçelerin mantıklı olup olmadığı,
- Sunulan tartışma ve gerekçelerin kuramın tam olarak anlaşılmasını sağlayıp sağlamadığı,
- Çalışmanın kurgusunun kuramın tam olarak anlaşılmasını sağlayıp sağlamadığı,
- Kurama ilişkin sunulan tartışmaların güncelliği,
- Çalışmanın kimlere hitap ettiği gibi hususların dikkate alınması önerilmektedir.

Bu kapsamda Ocak 2020 tarihine kadar özgürlükçülük ve özgürlükçülüğün eğitim finansmanına etkilerine ilişkin alanyazın taranmıştır. Ardından, özgürlükçülüğün eğitime ilişkin temel varsayımları ve bu varsayımların gerekçeleri betimlenmiş ve bu varsayımların gerekçeleri ve sonuçlarına ilişkin eleştiriler ortaya konmuştur. Özellikle sonuçlar incelenirken Friedman ve Hayek'in görüşlerini tam olarak yansıtan ilk örnek (prototip) uygulamalar taranmıştır.

Bulgular

Günümüzde eğitimin, küresel düzeyde incelendiğinde, büyük ölçüde kamu kaynaklarıyla finanse edilmekte olduğu izlenmektedir. Kamusal eğitim, zaman içinde gelişmiş ve serbest girişim felsefesinin egemen olduğu ülkelerde dahi alternatifsiz olarak kabul edilecek ölçüde kurumsallaşmıştır (Bifulco, Ladd ve Ross, 2009, s.132). Bu noktada, Friedman (1955, s.123), kamunun eğitim alanına müdahalesinin üç ana gerekçeden kaynaklandığını ifade etmektedir. Birinci gerekçe, etkili bir rekabeti imkânsız kılan yüksek altyapı maliyeti nedeniyle devletin doğal tekele dönüşmesi veya eğitim alanında piyasa aksaklıklarının ortaya çıkmasıdır. İkinci gerekçe, komşuluk etkileri gibi dışsallıkların varlığıdır. Komşuluk etkisi, bir bireyin eyleminin başkaları üzerine bireyin karşılayamayacağı ölçüde

önemli maliyetler yüklemesi veya başkaları üzerine onların bireye geri ödeyemeyecekleri ölçüde önemli kazançlar yüklemesi durumudur. Başka bir ifadeyle gönüllü maliyet veya kazanç takasının yapılamayacağı durumlara işaret etmektedir. Üçüncü gerekçe ise eğitimin nihai hedeflerinin belirsizliğiyle ilgilidir. Bireyler kendileri için hangi hedefin doğru olduğuna karar veremeyebilirler. Bu tür durumlarda devlet, çocukların ve hukukî ehliyeti bulunmayan yetişkin bireylerin yüksek yararını gerekçe göstererek onların rızası olmaksızın eyleme geçebilir (Friedman, 1955, s.123). Friedman (1955, ss.123-124; 1997, s.341) devletin eğitime müdahalesini meşrulaştıran gerekçelerin etkilerini genel yurttaşlık eğitimi ve mesleki eğitim olmak üzere iki başlık altında tartışmaktadır. Zira özgürlükçülere göre bu iki alandaki devlet müdahaleleri farklı gerekçelere dayalı olarak meşrulaştırılmaktadır. Bu kısımda Friedman'ın (1955, ss.123-124; 1997, s.341) bu iki alana ilişkin ileri sürdüğü gerekçeler ile bu gerekçelere yönelik eleştiriler sunulmuştur.

Genel Yurttaşlık Eğitimi

Friedman (1955, s.124), asgari düzeyde okur-yazarlık ve ortak değerler hakkında bilgi sahibi olunmadan istikrarlı ve demokratik toplumun mümkün olmayacağını ileri sürmektedir. Bu ön koşulların yerine getirilmesi eğitim süreciyle mümkündür. Bireylerin eğitimden elde ettikleri kazanımlar yalnızca onlara veya ailelerine katkı sağlamaz. Toplumun diğer üyeleri de söz konusu bireysel kazanımlardan olumlu yönde etkilenirler. Bu yönelimle, bir bireyin eğitim almış olması, istikrarlı bir demokratik toplumu destekleyerek diğer bireylerin toplumsal refahına da hizmet etmektedir (Hayek, 2011, s.377) denilebilir. Bununla birlikte tek tek bireylerin veya ailelerin eğitimden ne kadar fayda sağladıklarını hesaplamak veya bu faydanın maddi değerini tespit etmek ve karşılığını ilgililerden tahsil etmek uygulanabilir bir yaklaşım değildir. Tam da bu noktada komşuluk etkisinin güçlü bir şekilde varlığını hissettirdiği ileri sürülebilir. Zira her bir bireyin belirli bir süre için belirli türde eğitim alması gerekmektedir. Bu gereklilik emlak vergisi veya motorlu taşıtlar vergisi gibi belirli standartlara ulaşmış bireylerin yükümlülüğünde olan bir durum değil, her ailenin kendiliğinden uygulaması gereken özellikte bir yükümlülüktür (Friedman, 1955, s.124).

Özgürlükçülere göre, bu türden bir eğitim ihtiyacının mali yükü ailelerin büyük çoğunluğu tarafından karşılanabildiği takdirde, ailelerden maliyetleri doğrudan üstlenmelerini talep etmek gerekmektedir (Friedman, 2002b, s.21). Uç durumlarda dezavantajlı aileler lehine birtakım düzenleme yapılabilir. Aileleri tarafından ihmal veya istismar edilen çocuklar için hâlihazırda düzenlemeler mevcuttur. Maliyetleri ailelere yüklemenin avantajı, çocuk sahibi olmanın toplumsal ve özel maliyetlerini eşitlemesi ve böylece aile büyüklüğünü göz önünde bulunduran daha dengeli bir dağılımı sağlamasıdır. Fakat ailelerin kaynakları ve çocuk sayılarındaki farklılıklar büyük maliyetlerle sağlanabilen standart eğitimin gerekliliğiyle birleştiğinde bu türden bir iktisadi politika uygulanabilir olmaktan çıkmaktadır (Friedman, 1955, s.124). Bunun yerine devletler, eğitimin maliyetini üstlenmeyi seçmişlerdir. Görüldüğü üzere hem asgari eğitim süresini belirleme hem eğitimin devlet tarafından finanse edilmesi politikaları komşuluk etkisi tarafından meşrulaştırılmaktadır (Hayek, 2011, ss.377-381).

Tüm bunların yanı sıra, komşuluk etkisi eğitim örgütlerinin doğrudan devlet tarafından işletilmesi politikasını meşru kılmamaktadır. Ancak devletlerin bütün eğitim örgütlerini doğrudan kontrol etme isteği kamusal finansmanı öne çıkarmıştır. Bu nedenle eğitim örgütlerinin işletme maliyetleri çoğunlukla doğrudan devletler tarafından sübvansede edilmektedir (Hanushek, Kain, Rivkin ve Branch, 2007, s.823). Friedman (1955, s.125), bu tür durumlarda devletlerin finanse edebilecekleri asgari eğitim düzeyini belirleyerek ailelere çocuk başına her yıl paraya çevrilebilen kuponlar dağıtılmasını önermektedir. Bu kuponlar devletler tarafından onaylanmış eğitim örgütlerinden hizmet satın almak için kullanılabilir. Aileler istedikleri eğitim örgütünden kupon karşılığı hizmet satın almada ve ihtiyaçları uyarınca aile bütçelerinden ek tutarlar harcamada özgür olmalıdır (Friedman, 1997, s.344). Ayrıca eğitim hizmetleri yalnızca devletler tarafından değil kâr amacı güden özel işletmeler veya kâr amacı gütmeyen örgütler tarafından da sunulabilir. Devletin rolü, program içeriklerinin asgari seviyelerde belirlenmesi gibi okulların belirli standartları karşılamalarını sağlamakla sınırlandırılabilir (Hayek, 2011, ss.381-385). Bununla birlikte, komşuluk etkisi perspektifinden yaklaşıldığında, özel sektör tarafından işletilen okulların bazı sakıncalara yol

açabilmekte olduğu gözlenmektedir. Örneğin dini gruplar tarafından işletilen okullar birbirleriyle uyumsuz değerleri öne çıkarabilir ve eğitimi standart bir hizmet olmaktan çıkarabilirler. Benzer şekilde özel okullar toplumsal sınıflar arasındaki uçurumu derinleştirebilmektedir. Nitekim okul seçimi imkânı tanınan belirli toplumsal sınıflara mensup aileler benzer okullara yoğunlaşarak farklı sınıflardan çocukların aynı okullarda okullar bünyesinde bir arada bulunmalarını engelleyebilirler. Bu bağlamda, özel sektör odaklı okul seçimi sisteminin bu sakıncalarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Friedman, 1997, s.344; Hayek, 2011, s.385). Devlet müdahalesi lehine olan bir başka husus ise devletin doğal tekel statüsüdür. Küçük yerleşim yerlerinde ve kırsal bölgelerde, öğrenci sayısı birden fazla okulun kurulmasını imkânsız kılacak kadar az olabilir. Bu tür durumlarda rekabetçi bir piyasanın ailelerin çıkarlarını korumasını beklemek doğru olmayacaktır. Doğal tekelin diğer alternatifleri ise kısıtsız özel tekel, devlet kontrolü altındaki özel tekel ve taşınabilir eğitim gibi politikalar (Friedman, 1955, s.128).

Tüm bu tartışmalar ışığında, Friedman (1955, s.128; 1997, s.344) ilk ve ortaöğretim kademeleri için karma bir model önermektedir. Bazı okullar devlet tarafından işletilirken çocuklarını özel sektör tarafından işletilen okullara gönderen ailelere devlet okulunda öğrenci başına yapılan harcama tutarı kadar ödeme yapılabilir. Bu türden bir düzenleme devletin doğal tekel konumunu göz ardı etmeden okullar arası rekabeti teşvik edebilir (Friedman, 1997, s.344). Bu düzenleme ayrıca çocuklarını devlet tarafından sübvansize edilmeyen okullara gönderen ailelerin haklı şikâyetlerine çözüm getirebilir. Zira bu aileler hem vergiler yoluyla dolaylı olarak hem okul ödemeleri ile doğrudan iki kez eğitimi finanse etmektedirler. Okullar arası rekabetin teşvik edilmesi okul geliştirme çabalarını tetikleyerek eğitim sistemlerinin esneklik kazanmalarını sağlayabilir. Bunun yanında, böylesi bir tutum öğretmen maaşlarının piyasa koşullarının etkisiyle belirlenmesinde etkili olabilir. Diğer taraftan devlet kurumları, maaş baremlerinin değerlendirilmesinde ve eğitim arz veya talep değişimlerine hızlı uyum sağlanmasında bağımsız ve düzenleyici bir konuma sahip olabilirler (Friedman, 1955, s.128; 2002b, s.21).

Friedman (1955, s.129; 2002b, s.21), devletlerin yukarıda anılan türde mekanizmalar geliştirememelerinin temel nedeninin doğal tekel tartışmalarının çok eski tarihlerden itibaren iktisat ve kamu yönetimi politikalarına egemen olmasına bağlamaktadır. Devletin doğal tekel konumundan çekilerek eğitimi rekabetçi serbest piyasa aktörlerine terk etmesi pek tabii ki sorunsuz atlatılacak bir süreç değildir. Yine de bu süreçle ilgili bütün olası sorunlara bir çözüm önerisinde bulunmak mümkündür (Friedman, 1955, s.129). Ekonominin diğer sektörlerinde gözlenen özelleştirme uygulamaları gibi mevcut taşınmazların ve taşınırların özel girişimcilere satılması, geçiş sürecinde sermaye kayıplarını engelleyebilir. En azından bazı bölgelerde okulların devlet tarafından işletilmesi kademeli ve kolay geçişi sağlayabilir. Şüphesiz bazı devlet kurumlarının bu anlamda sübvansiyon koşullarıyla ilgili çekinceleri olacaktır. Bazı alanlara daha fazla kaynak transfer edilmesi diğerlerine nazaran onları daha çekici kılacaktır. Ancak okullar arası eğitim kalitesi farkından kaynaklanan yığılmalar göz önünde bulundurulduğunda bunun yeni bir sorun olmadığı görülmektedir (Friedman, 1997, s.344). Friedman'a göre (1955, s.130) bu uygulamayla ortaya çıkması muhtemel tek yeni sorun, ailelere tanınan geniş özgürlükler nedeniyle daha fazla istismar riskinin belirmesidir. Başka bir ifadeyle, aileler eğitim örgütlerinin mevcut durumlarını tam olarak bilemeyebilirler ve hizmet sağlayıcıları bu durumdan olumsuz yönde faydalanmayı seçebilirler. Sürecin yönetim boyutu ile ilgili ortaya çıkması muhtemel zorluk ise herhangi bir değişme karşısında statükoyu sürdürme eğilimidir (Friedman, 1997, s.344; 2002b, s.21).

İlk ve ortaöğretimden farklı olarak, yükseköğretim kademesinde komşuluk etkisi veya doğal tekel gibi gerekçeler devlet müdahalelerini meşrulaştırmak için yeterli değildir (Friedman, 1955). Friedman (1955, s.131; 2002a, s.86) yükseköğretim kademesindeki devlet müdahalesinin en önemli gerekçesinin toplumsal ve siyasal liderlerin yetiştirilmesi olduğunu ileri sürmektedir. Fakat özgürlükçülere göre ağırlıklı olarak mesleğe yönelik eğitim veren bir yükseköğretim sisteminin sırf bu gerekçeyle sübvansize edilmesi gerçekçi bir yaklaşım olarak değerlendirilmemektedir (Hayek, 2011, ss.383-385).

Mesleki Eğitim

Genel yurttaşlık eğitiminden farklı olarak mesleki eğitim alanındaki devlet müdahaleleri komşuluk etkisiyle açıklanamamaktadır. Özgürlükçülere göre mesleki eğitim; makine, bina ve diğer insan olmayan sermaye türlerine yapılan yatırımlara benzer şekilde ancak insan sermayesine yönelik bir yatırımdır. Temel işlevi de bireyin iktisadi verimliliğini yükseltmektir. Verimlilik düzeyi artan emeğin karşılığında birey, daha yüksek getiri elde ederek serbest piyasa tarafından ödüllendirilmektedir. Başka bir deyişle, uzmanlık eğitimi karşılığında elde edilecek mali getiriler, makinelerle yapılan sermaye yatırımları karşılığında elde edilen mali getirilere benzemektedir (Hayek, 2011, s.383). Her iki durumda da yatırım maliyetleri ilave gelirlerle dengelenmelidir. Mesleki eğitim için en büyük maliyet grubunu eğitim süresince vazgeçilen gelirleri ifade eden fırsat maliyeti, gelir elde etme döneminin ertelenmesiyle kaybedilen faiz ve okul ücretleri ile kitap ve araç-gereç temini gibi harcamalar oluşturmaktadır. Fiziki sermaye için en yüksek tutardaki maliyetler taşınır ve taşınmazlardan oluşan aynı sermaye ile bu sermaye türüne ilişkin inşaat-donatım giderleri ve inşaat süresince kaybedilen faiz gelirleridir. Her iki durumda da ek gelirlerin ilave maliyetleri aşması bireylerin büyük ihtimalle yatırımı cazip kabul etmelerini sağlamaktadır (Friedman, 1955, s.132; 1997, s.344).

Fiziki varlıklara veya insana yapılabilecek düzeyde sermaye mevcut ise doğrudan veya piyasa aracılığıyla yapılacak olan yatırımlar sonucu elde edilen getirinin mevcut sermayeye ilave getiri oranı iki şekilde gerçekleşmektedir. İnsani olmayan sermaye türüne yatırım daha yüksek getiri sağlıyorsa, aileler mesleki eğitime yatırım yerine çocuklar için bu türden bir yatırıma daha isteklidirler. Aksi yönde bir getiri mevcut ise aileler mevcut sermayeyi mesleki eğitime yönlendirmeyi seçmektedir (Bloom, Hartley ve Rosovsky, 2007, s.295). Bununla birlikte mesleki eğitime yapılan yatırımların getiri oranının fiziki sermayeye yapılan yatırımlardan çok daha yüksek olduğunu gösteren ampirik bulgular mevcuttur. Bu nedenle insan sermayesine yapılan yatırımların doyumluk düzeyine ulaşmadığını ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Fakat yatırımların hangi alanlarda yetersiz olduğu tam olarak ortaya konulabilmiş değildir. Genellikle tıp, hukuk ve diş hekimliği gibi daha uzun süreli eğitim yatırımlarını gerektiren mesleklerde eksiklik açık bir şekilde fark edilmektedir (Friedman, 1955, s.132).

Bu tartışmalar ekseninde şunu belirtmek yerinde olacaktır; insan kaynağına yapılan yatırımların azlığı, kimi durumda sermaye piyasasındaki muhtemel piyasa başarısızlıklarının göstergesi olabilir. İnsana yapılan yatırım, fiziki sermayeye yapılan yatırımla aynı şartlarda veya kolaylıkta yapılamamaktadır. Sabit vadeli nakdi kredi yoluyla fiziki sermayeye yatırım yapılmış ise borç veren kişi fiziki varlıklar üzerine ipotek koyarak veya iflas durumunda ikinci derecedeki alacaklardan tahsil ederek alacağını teminat altına alabilir. Borç veren kişi aynı miktarda krediyi bir bireyin kazancını artırmak amacıyla kullanırsa benzer bir teminata sahip olamaz (Friedman, 1982, s.90). Bunun yanında insana yapılan yatırımlar yüksek risk içermektedir. Beklenen ortalama getiri yüksek olabilir ancak bireysel getiriler yüksek düzeyde değişkenlik göstermektedir. Ölüm veya fiziki yetersizlik bu değişkenliğin görünen nedenleri olsalar da yetenek, enerji ve şans faktörlerindeki farklılıklar kadar büyük bir önem taşımamaktadır. Sabit vadeli nakdi krediler yalnızca beklenen kazançlar ile teminat altına alınabilmektedir ve kayda değer bir kredi oranı da hiçbir zaman ödenemeyecektir. Bu tür kredileri hedef kitle nazarında cazip hale getirmek için nominal faiz oranlarını temerrüde düşmüş borçlar nedeniyle gerçekleşen sermaye kayıplarını telafi edecek düzeyde belirlemek gerekmektedir (Friedman, 1955, s.136). Tüm bunların yanı sıra, yüksek faizler ödünç para verme işleriyle ilgili yasal düzenlemelerle çelişebilir ve kredileri cazip olmaktan çıkarabilir. Diğer riskli yatırımlarda bu türden sorunlar için geliştirilen tedbir öz sermayeye hisse sahibinin payı kadar sınırlı yükümlülüğün eklenmesidir. Bunun eğitimdeki karşılığı bireyin muhtemel kazancından bir pay satın almaktır. Bu durum aynı zamanda “insan sermayesi sözleşmesi” olarak adlandırılmaktadır. Başka bir ifadeyle bu, borç verene gelecekteki kazancının belirli bir oranını ödeme taahhüdüyle bireyin eğitimi için ihtiyaç duyduğu finansmanın sağlanmasıdır (Friedman, 2002a, ss.89-90). Bu şekilde borç verenler, başarı gösteremeyen bireyler nedeniyle kaybettikleri yatırımlarını başarılı bireyler sayesinde telafi etme şansına kavuşmuş olacaktır. Kısmi kölelik benzeri bağımlılık ilişkileri yaratma ihtimalinin dışında bu türden sözleşmeler için yasal ve etik engellerin bulunmadığını söylemek mümkündür. Bu

uygulamanın yaygınlaşmamasının ardındaki en önemli neden ise yüksek kâr beklentilerine rağmen sürecin yönetimde yaşanacak güçlüklerdir. Uzun bir süre boyunca bireylerin ikametgâh ve gelir bilgilerini doğru bir şekilde elde etmek ve borç verenin payını tahsil etmek yönetsel açıdan yoğun mali ve hukukî açıdan karmaşık bir süreçtir (Friedman, 1955, s.136).

Her ne sebeple olursa olsun insan sermayesine yeterince yatırım yapılmasını engelleyen bir piyasa başarısızlığı mevcuttur ve bu husus devlet müdahalesini meşrulaştırmaktadır. Yönetsel maliyetlerin insan sermayesi yatırımlarına engel teşkil etmesi nedeniyle doğal tekel olarak, piyasa katılıklarına karşı piyasa işleyişinin geliştirilmesi nedeniyle kolaylaştırıcı olarak devlet müdahaleleri gerekmektedir. Bu müdahaleler çeşitli biçimlerde gözlenebilir (Ebenstein ve Ebenstein, 2000, s.816). Aralarında sıklıkla gözlenen biçim, mesleki eğitimin kamu gelirlerinden karşılıksız sübvansane edilmesidir, ancak özgürlükçülere göre bu uygun bir yol olmayabilir. Zira bir yatırımın getirisi, yatırım bedelini ve piyasa faiz oranı tutarını karşıladığı takdirde yapılmalıdır. İnsana yapılan yatırımın getirisi bireyin hizmetleri karşılığında eğitim almadığı durumdan daha yüksek gelir elde etmesidir. Serbest piyasa ekonomisinde birey, bu getiriyi kişisel gelir olarak almaktadır. Fakat yatırım devlet tarafından sübvansane edildiği takdirde birey getirisine rağmen herhangi bir maliyet üstlenmemektedir (Hayek, 2011, s.383). Eğitim almak isteyen herkese sübvansiyon verildiği ve asgari nitelik standartları karşılandığı takdirde aşırı yatırım söz konusu olacaktır. Zira bireyler yatırılan sermaye ve olası faiz getirisini düşünmeden özel maliyetlerin üzerinde bir getiri sağladığı müddetçe eğitim almaya isteklidirler. Bu tür aşırı yatırımlardan kaçınmak için devletler sübvansiyonları kısıtlamalıdır. Aşırı yatırım sorununun yanında sübvansiyonlar paylaşım sorunlarına da yol açabilmektedir. Yatırıma aktarılacak kısıtlı miktardaki kaynağın gerçekten finansmana ihtiyaç duyan kişi sayısından fazla hak sahibi arasında dağıtılması keyfi uygulamalara yol açabilmektedir. Eğitim desteği almaya hak kazanan şanslı kişiler eğitim yatırımının bütün getirisini alırken, yatırım maliyeti bütün vergi mükelleflerinin sırtına yüklenmektedir. Başka bir ifadeyle, özgürlükçüler yükseköğretimin devlet tarafından sübvansane edilmesiyle gelirin keyfi bir şekilde yeniden dağıtıldığını ileri sürmektedir (Friedman, 1955, s.136; 2002b, s.21). Bu noktada özgürlükçülerin önerdiği çözüm, gelirin yeniden dağıtılması değil, fiziki sermaye yatırımlarında olduğu gibi insana yatırım için sermaye tahsisinin sağlanmasıdır. Başka bir ifadeyle, özgürlükçüler, bireylerin mesleki eğitime yapılan yatırımın maliyetlerini kendilerinin üstlenmelerini ve getirisine hak kazanmaları gerektiğini savunmaktadır. Öte yandan, piyasa başarısızlıkları maliyetleri üstlenmeye istekli bireyleri eğitime yatırım yapmaktan alıkoyabilir (Hayek, 2011, s.384). Bu sorunun çözümlerinden birisi de devletlerin eğitim yatırımına istekli bireylere özsermaye yatırımı yapmasıdır. Bu konuyla ilgili görevlendirilen bir devlet kurumu, asgari standartları karşılayan bireylere sınırlı miktarda belirli bir süre boyunca eğitim almaları için finansman sağlayabilir. Buna karşılık bireyler, mesleki eğitim almadıkları takdirde elde edecekleri kazançları (fırsat maliyeti) ile eğitim sonrası elde edecekleri gelirleri toplamının belirli bir oranını ilgili kuruma geri ödeyebilir (Friedman, 2002b, s.21). Yine de eğitim için planlanan yatırım çok küçük ölçekli olabilir ve optimum şekilde dağıtılamayabilir. Zira eğitim aracılığıyla kazanılan beceriler farklı şekillerde kullanılabilir (Hayek, 2011, s.389). Örneğin tıp becerileri araştırma veya uygulama amacıyla kullanılabilir. Mali getiri düzeyleri eşit olduğunda bireyler araştırmayı tercih edecektir. Öyleyse araştırmanın maddi olmayan avantajlarının, uygulamanın daha yüksek maddi getirisiyle dengelenmesi gerekmektedir. Fakat tıbbi uygulama işinin yüksek kazançları, eğitimin sağladığı ilave gelirlerin toplamına dâhil edilirken araştırma işinin maddi olmayan getirileri dâhil edilememektedir (Friedman, 1955, s.135).

Devletin sermaye transferine dayalı bir destekleme planı, bireylerin öz finansmanına dayalı modellerine göre daha büyük ücret farklılıklarına yol açabilir. Zira bireyler seçtikleri meslek içinde becerilerini nasıl kullanacaklarına karar verirken olası net maddi getiriyi dengelemek için genellikle maddi olmayan getirileri kullanmaktadır. Net beklenen getiri düzeyinin maddi olmayan getirilere göre yüksek olmadığı durumlarda insanlar, bu tür imkanları sağlayan mesleklere yığılarak kaynakların optimum bir şekilde dağılmasına engel teşkil edebilirler (Friedman, 1982, s.90). Böyle bir netice, eğitime yapılan bahsi geçen türde bir yatırımın geri dönüşüne dayalı ödeme planlarının mali açıdan verimliliğinin sorgulanmasına yol açabilir. Başka bir ifadeyle, tıbbi araştırma mesleğinin maddi olmayan avantajlarının hesaplanan kazançta dâhil edilmemesi gibi durumlar, devlet tarafından finanse edilen insan sermayesinin uygunsuz kullanımı, optimumun altında bir yatırım teşviki ve böylece

optimumun altında bir yatırım miktarının ortaya çıkmasına yol açabilir. Bu konuyla ilgili diğer bir sorun da hesaplama sisteminin karmaşıklığıdır (Friedman, 1955, s.135). Bu nedenle de konu, siyasi istismara açık bir konudur. Bireylerin gelir düzeylerindeki farklılaşma, beklenen yaşam sürelerinin farklılığı ve belirsizliği bu sorunu daha da karmaşıktır. İfade edilmiş olan nedenler dolayısıyla, özgürlükçüler bu tür sermaye desteklerinin özel finans kurumları, özel vakıflar, üniversiteler ve meslek örgütleri gibi sivil toplum örgütleri tarafından sağlanmasını önermektedir (Hayek, 2011, s.387).

Özgürlükçü Eğitimin Varsayımlarının Eleştirisi

Friedman'ın (1955) varsayımları başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avustralya ve Birleşik Krallık gibi Anglosakson ülkeler üzere dünya ekonomisine önemli ölçüde katkıda bulunan kapitalist ülkelerde etkili olmuştur. Bununla birlikte Friedman'ın (1955) varsayımlarının gerisinde yatan gerekçelerin geçerliğini tartışmak, yol açtıkları sonuçların daha doğru betimlenmesini kolaylaştırabilir. Friedman'ın eğitimle ilgili düşüncelerine yöneltilen eleştirilerin temel çıkış noktasının, iktisadi etkinlik ve uygulanabilirlik düzeylerinden öte varsayımların dayandıkları gerekçelerin oluşturduğu ileri sürülebilir. Başka bir ifadeyle Friedman (1955, ss.123-124), devletin müdahalesine yol açan gerekçelerden yola çıkarak iktisadi ve toplumsal yaşama özgü “patolojileri” teşhis etmekte ve çözüm yolları önermektedir. Örneğin, komşuluk etkisi nedeniyle devletin eğitime müdahalesinin meşrulaştırıldığı ileri süren Friedman (1955, s.123), devlet müdahalesi olmadığı durumlarda ailelerin demokratik toplumu sürdürmeye yetecek ölçüde eğitim harcaması yapmayacağını ileri sürmektedir. Oysaki tarihi veriler bu varsayımı her zaman doğrulamamaktadır. Bu veriler ışığında, eğitimin pozitif dışsallıklara yol açtığı yadsınamaz bir gerçektir, ancak devlet müdahalesi veya sübvansiyonu olmadığı durumlarda Batı dünyasında eğitimin yeterince tüketilmeyen bir hizmet olduğunu destekleyen çok az ampirik veri bulunmaktadır. Örneğin ABD’de zorunlu eğitim yasalarının yürürlüğe konulduğu ve eyaletlerin eğitim finansmanına katkıda bulunmaya başladıkları 1852 ila 1918 yılları arası dönemde 5-19 yaş arası beyaz çocukların okul kayıt oranları tutarlı bir eğilim göstermemektedir. Zorunlu eğitim yasalarından sonra beyaz çocukların kayıt oranlarında dönem dönem dalgalanmalar olmuştur. Siyahi çocukların kayıt oranlarında ise köleliğin kaldırılması ile birlikte istikrarlı bir artış gözlenmiştir. Bu örnekten hareketle, demokrasinin kurumsallaştığı bir toplumda devletin okullaşma konusunda müdahaleci bir politika uygulamadığı dönemlerde dahi, yurttaşların demokrasinin sürdürülmesini sağlayacak düzeyde eğitim hizmeti tüketme eğiliminde olduklarını söylemek mümkündür (Coulson, 2006, ss.106-107). Özellikle demokrasinin sürdürülmesi yönündeki komşuluk etkisinin güçlü kanıtlara dayanmadığını ileri sürmek mümkündür. Milton Friedman ve Rose Friedman (1980, ss.162-163) da ilerleyen dönemlerde benzer sonuçlara ulaşmış ve bu hususu meşrulaştırıcı gerekçe olarak kullanmaktan vazgeçmişlerdir.

Friedman (1955, s.124) ayrıca devlet müdahalesi olmadığı durumlarda toplumsal istikrar için gerekli ortak değerlerin aktarılamayacağını ileri sürmektedir. Zira tamamıyla özel sektör tarafından işletilen bir eğitim sisteminde ailelerin sınırsız seçim hakkına sahip olmaları, toplumsal bölünmeye yol açma riskini ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte tarihte Friedman'ın (1955, s.124) ileri sürdüğü bu gerekçeyi destekleyen bir kanıt bulmak son derece güçtür. Nitekim tamamen devlet müdahalesine dayalı bir eğitim sisteminin toplumsal uyum veya istikrar için gerekli olduğunu kanıtlayan bir örnek bulunmamaktadır. Aksine, yoğun devlet kontrolü bazı durumlarda toplumsal huzursuzluklara yol açabilmektedir. Devlet müdahalesinin ağırlıklı olduğu eğitim sistemlerinde öğretim programlarının içeriğine ilişkin tartışmalar sıklıkla gözlenmektedir (Torres, 1995, s.255). Ailelerin özgür seçimler yapabilmelerini sağlayan eğitim sistemleri nadiren toplumsal bölünmeye yol açmaktadır. Üstelik özgür seçim farklı toplumsal grupların kendilerine özgü değerleri aktarabilecekleri yollar oluşturarak toplumsal gerilimi düşürebilmektedir. Başka bir ifadeyle, toplumsal istikrarın sağlanması için gerekli olan şey devlet müdahalesinin fazla oluşu değil demokratik bir şekilde yönetilen eğitim sistemleridir. Mevcut kanıtlar, değerler eğitimi veya toplumsal uyumun sağlanması gerekçesinin devletin eğitime müdahalesini tam olarak meşrulaştıramadığını, ancak devlet aygıtını elinde tutan zümrenin politikalarını meşrulaştırma aracına dönüşebileceğini göstermektedir (Coulson, 2006, ss.108-110; Torres, 1995, s.255).

Demokratik ve istikrarlı bir toplumun sürdürülmesinin yanında Friedman (1955, s.123), yüksek yarar ilkesinin devletin eğitime müdahalesini meşrulaştırdığını ileri sürmüş, ancak bu gerekçeyle ilgili ayrıntılı tartışmalarda bulunmamıştır. Bu gerekçenin kaynağının, ailelerin çocuklarına yetersiz eğitim vermeyi veya yanlış eğitim vermeyi seçebilecekleri veya eğitim vermek için yeterli mali kaynaklara sahip olamayabilecekleri olduğu ileri sürülebilir. Bununla birlikte aileler genellikle egemen kültürel, siyasal ve iktisadi ortamın değerlerine uygun olarak eğitim hizmeti almaya eğilimlidirler (Lehmann, 2012, s.527). Zira bütün kültürlerde toplumsal normlar ve kanunlar genellikle olağan değil olağandışı fenomenlerle ilgili hükümler getirmektedir. Bu nedenle eğitimin toplumun geneli tarafından vazgeçilmez bir hizmet olarak görüldüğü kültürlerde, istisnalar dışında aileler eğitim yükümlülüklerini yerine getirmektedir (Coulson, 2006, s.111). Bunun yanında ailelerin “doğru eğitim”e dönük algıları büyük ölçüde toplumsal eğilimlerin etkisiyle şekillenmektedir. Dinin eğitimdeki ağırlığı gibi tartışmalı alanlar haricinde toplumda genellikle bu yönde bir görüş birliği bulunmaktadır. Esasında, toplumda öne çıkan belirli bilgi, beceri ve değerlerin ailelerin doğru eğitim algısının şekillenmesinde etkili olması kaçınılmazdır. Öyle ki toplumsal eğilimler birçok durumda devlet müdahalelerinden daha güçlü etkilere sahip olabilmektedir. Ancak aileler doğru karar verme konusunda her zaman başarılı olmayabilirler. Aynı zamanda siyasal süreçlerle belirlenmiş doğruların toplumsal yaşamdaki doğrularla her zaman örtüşmediği de bilinen bir gerçektir. Zira ailelerin atanmış veya seçilmiş görevlilere nazaran genellikle daha isabetli kararlar verdikleri yönünde güçlü kanıtlar mevcuttur (Hoover-Dempsey ve Sandler, 1997, s.3; Lehmann, 2012, s.527). Ailelerin eğitim harcamalarına yeterli düzeyde kaynak ayırmak istemeyebilecekleri hususu da istisnai vakalar haricinde desteklenen bir gerekçe değildir. Kamu harcamaları içinde eğitime ayrılan payın miktarı, siyasal iktidarlar tarafından prestij kazanma amacıyla kullanılmaktadır. Seçmenlerin (ve aynı zamanda vergi mükelleflerinin) büyük çoğunluğu bütçeden eğitime ayrılan payın artırılmasına onay vermektedir (Psacharopoulos ve Patrinos, 2004, s.111). Sonuç olarak, yüksek yarar ilkesinin dezavantajlı toplumsal gruplara eğitim hizmeti verilmesi gerekliliği dışında devletin müdahalesini meşrulaştıran güçlü bir gerekçe olmadığını ileri sürmek mümkündür.

Genel yurttaşlık eğitimi için geliştirdiği varsayımları devlet müdahalesini meşrulaştıran gerekçeler üzerine inşa eden Friedman (1955, s.124), mesleki eğitim konusunda farklı bir yaklaşım benimsemiştir. Bu konudaki varsayımlarını, mesleki eğitimin hem devlet müdahalesini meşrulaştıran gerekçeler hem yükseköğretimin işgücü piyasasında sağladığı yüksek düzeydeki bireysel fayda gerekçesine dayandırmaktadır. Friedman (1955, s.129) insan sermayesine yeterli yatırım yapılmasını engelleyen piyasa başarısızlıklarının yükseköğretime devlet müdahalesini meşrulaştırdığı savını ileri sürmüştür. Bununla birlikte bu gerekçenin geçerliliğinin tartışmaya açık olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin, Psacharopoulos (1986, s.35) özellikle gelişmekte olan ülkelerde devlet müdahalelerinin yükseköğretim ve işgücü piyasası arasındaki bağları zayıflatabileceğini ileri sürmektedir. Zira siyasetçiler işgücü piyasasının ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran rasyonel politikalarla ziyade toplumsal etki gücü daha yüksek popülist politikalar uygulama eğilimindedir. Bu nedenle Friedman’ın (1955, s.131) mesleki eğitime devlet müdahalesi için sunduğu gerekçelerin bürokratik karar alma mekanizmalarının siyasal etkiden büyük ölçüde soyutlandığı istisnai örnekler için geçerli olduğu ileri sürülebilir. Öte yandan, Friedman ve Friedman (1980, ss.178-180) mesleki eğitimin bireysel fayda odaklı olduğu yönündeki savlarını yeni kanıtlarla geliştirmiştir. Onlara göre yükseköğretimin toplumsal faydalarının, bu hizmeti alan bireylerin elde ettiği faydadan daha fazla olduğu yönünde bir kanıt bulunmamaktadır. Yükseköğretimin katkı sunduğu toplumsal fayda, daha yüksek gelir elde etmeyi amaçlayan bireylerin sağladığı faydanın yan ürününden ibarettir. Hatta yükseköğretim mezunları arasındaki yüksek işsizlik düzeyi zaman zaman toplumsal huzursuzluk ve istikrarsızlığa yol açarak yükseköğretimin yarattığı toplumsal faydayı ortadan kaldırabilmektedir (Friedman ve Friedman, 1980, ss.178-180). Alanyazında benzer sonuçlara ulaşan araştırmacılar mevcuttur. Örneğin, Psacharopoulos ve Patrinos’un (2004, s.111), 1960-1997 yılları arasında 98 ülke örneklemini üzerinde yaptıkları çalışmada yükseköğretime yapılan yatırımların bireysel getirisinin toplumsal getirisinden fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde, toplumun büyük çoğunluğunun yükseköğretimi, “iyi bir iş için hazırlık evresi” olarak gördüğü bulgusuna ulaşan araştırmacılar mevcuttur (Bloom, Hartley ve Rosovsky, 2007, s.298). Bu bulguyla paralel bir şekilde, Astin (1998, s.115) 1991 yılında öğrencilerin %74.7’sinin para kazanmak amacıyla yükseköğretime devam ettikleri bulgusuna ulaşmıştır. Üniversite öğretim elemanları da kaçınılmaz olarak bu eğilimden

etkilenmiştir. Öğrencileri öğrenim hayatları sonrasında iş yaşamına hazırlamak, öğretim elemanları tarafından yükseköğretimin en önemli amaçları arasında görülmektedir (Bloom, Hartley ve Rosovsky, 2007, s.298). Bununla birlikte Friedman ve Friedman'ın (1980, ss.178-180) da belirttiği gibi yükseköğretimin toplumsal faydalarını gösteren nicel veriler son derece azdır. Bu boşluğu doldurmak için Bloom, Hartley ve Rosovsky (2007, ss.302-303) yükseköğretim ile gelir taşması (income spillover), girişimcilik ve iyi yönetim arasındaki ilişkileri inceledikleri bir dizi araştırma yürütmüşlerdir. İlk araştırma sonucuna göre, yükseköğretim mezunlarının yoğunlukta olduğu bölgelerdeki işgörenler daha yüksek gelir elde etmektedir. Yükseköğretim mezunları yalnızca daha yüksek gelir elde etmekle kalmayıp daha alt öğretim kademelerinden mezun olan işgörenlerin de verimliliklerini ve kazançlarını artırmaktadır. İkinci araştırma sonuçlarına göre, eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin girişimcilik düzeyleri de yükselmektedir. Üstelik daha eğitilmiş girişimciler diğerlerine nazaran daha fazla işgörene istihdam sağlamaktadır. Bu araştırmalardan elde edilen sonuçlara göre yükseköğretimde okullaşma oranları ile düşük yolsuzluk düzeyi, hukukun üstünlüğü, bürokrasinin kalitesi, etnik gerilimlerin azalması ve kamu borçlarının risk düzeyinin düşmesi gibi değişkenler arasında olumlu yönde bir ilişki bulunmaktadır. Bu sonuçlar, yükseköğretimin toplumsal faydalarını doğrudan kanıtlamayabilir, ancak en azından aralarında tutarlı bir ilişki bulunduğunu gösterebilir (Bloom ve diğerleri, 2007, ss.302-303).

Yükseköğretimin iktisadi olmayan faydalarının önemli bir kısmının sayısallaştırılamayan piyasa dışı değişkenler olması da toplumsal faydalarının kolaylıkla teşhis edilmesinin önünde bir engel durumundadır. Örneğin McMahan'a göre (2004, s.218), yükselen eğitim düzeyinin nitelikli halk sağlığı hizmetleri, demokratikleşme, suç oranlarının azalması, insan haklarının korunması, siyasi istikrar ve çevrenin korunması gibi geniş bir yelpazede etkisi bulunmaktadır. Bu etkiler dolaylı etkiler olduklarından kolaylıkla gözlemlenememektedir (McMahon, 2004, s.218). Greenway ve Haynes (2003, s.150) ise yükseköğretimin toplumsal faydalarının zincirleme bir etkiyle iktisadi sonuçlara yol açtığını ileri sürmektedir. Zira düşen suç oranları güvenlik konularına daha az kaynak ayırmayı sağlamaktadır. Benzer şekilde halk sağlığı konusunda artan bilinç düzeyi daha az sağlık harcaması anlamına gelmektedir (Greenway ve Haynes, 2003, s.150). Dolayısıyla, Friedman'ın (1955, s.131) ileri sürdüğü yükseköğretimin bireysel faydalarıyla ilgili gerekçenin, yükseköğretimin sağladığı bireysel faydaların dolaylı toplumsal etkileri ile sayısallaştırılamayan piyasa dışı etkilerini göz ardı ettiği ifade edilebilir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Özgürlükçülüğün devletin sınırları konusunda açık bir ölçüt geliştirmemesi (Hayek, 1995, s.45) sunduğu "standart reçeteler"e rağmen farklı sonuçların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ayrıca ulusal ve uluslararası ekonomik krizler özgürlükçü uygulamalar için birer sıçrama noktaları olmuştur. Zira Friedman (1982, s.7) enflasyon kaynaklı krizleri toplumca rağbet görülmeyen politikaların benimsenmesi için bir fırsat olarak görmektedir. Ciddi bir iktisadi kriz söz konusu olduğunda bireylerin ve toplumsal sınıfların talepleri artık önemsizdir. Krizi atlama için acil çözümler üretmek zorunda olan liderler, "acı reçeteler"i uygulayabilmek için hareket kabiliyeti kazanmışlardır. Bu haliyle krizler, uzlaşmayla elde edilemeyecek toplumsal rızayı temin etmenin demokrasi dışı yöntemine dönüşmektedir. Bunun yanında, her kriz sonrasında devreye giren Dünya Bankası ve IMF gibi küresel kuruluşların faaliyetleri nedeniyle özgürlükçü politikalar, gelişmiş ülkelerin sınırlarını aşarak güney yarımkürenin gelişmekte olan ülkelere kadar "standart acı reçeteler" olarak sirayet etmiştir (Davies ve Bansel, 2007, s.247). Bu nedenle, dünya üzerindeki her bir ülkedeki devlet ve birey arasındaki sınırlara ilişkin anlayışın farklı olması, iktisadi krizlerin şiddet düzeyleri ve küresel finans kuruluşlarının etki düzeyleri özgürlükçü uygulamaların dünya genelinde farklılaşmasına yol açmıştır. Bu noktada, özgürlükçülüğün uygulamadaki etkilerini tartışmanın en büyük zorluğunun, neoliberal iktisadi politikaların etkisiyle farklı coğrafyalarda değişik zamanlarda benzeşmeyen şekillerde ortaya çıkması olduğu söylenebilir. Örneğin Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ülkeler, son 30 yılda özgürlükçü eğitim uygulamalarını geniş ölçüde benimserken İsveç gibi ülkeler çok küçük bir kısmını benimsemiştir. Şili gibi gelişmekte olan ülkeler ise özgürlükçülüğün baskısını 2000'li yıllardan itibaren hissetmeye başlamıştır (Davies ve Bansel, 2007, s.247).

Belli eğitim kurumlarına aşırı yığılma, eğitimde verimsizlik, düşük akademik başarı ve bölgeler arası eğitim hizmeti kalitesinde uçurumlar gibi sorunlara sahip ülkeler, okul seçimini bu sorunlara çözüm olarak kullanmak istemişlerdir. Friedman'ın önerisiyle Avustralya, İsveç, Şili, Yeni Zelanda gibi ülkelerde okul seçimi, bağımsız okullar, sözleşmeli okullar ve kupon sistemi gibi yeni finansman yöntemleri denenmiştir. Sonuçlar mucize çözümler sunmamaktadır. Sözü edilen patolojiler de çoğunlukla devam etmektedir. Levin (1998, s.373), kupon sistemi ile çalışan özel okullar ile devlet okulları arasında anlamlı bir farklılığın bulunmadığını ya da sistemin, özel okulların lehine küçük bir avantaj oluşturduğunu belirtmektedir. Levin (1998, s.373) bu durumun Katolik mezhebi gibi bazı dini gruplara özgü eğitim veren özel okul öğrencilerinin lisans eğitimine devam oranlarının yükselmesinden kaynaklandığını belirtmektedir. Fakat bu durumun kupon sisteminin avantajlarından mı yoksa kültürel nedenlerden mi kaynaklandığı tartışmalıdır. Bunun yanında, okul seçiminin sosyoekonomik ve ırksal özelliklere dayalı bir ayrımcılığa yol açma ihtimalinin bulunduğu ileri sürülmektedir. Son olarak kupon sistemi ile çalışan özel okulların maliyetlerinin devlet okullarından daha düşük olduğu görüşünü destekleyen herhangi bir kanıt ulaşılamamıştır, ancak kupon sisteminin uygulama maliyetinin mevcut sistemin maliyetini aşabileceğini, başka bir ifadeyle bütçe harcamalarını artırdığını gösteren bulgular da mevcuttur (Levin, 1998, s.373).

Öğrencilere kupon vermenin dezavantajlı öğrencilere daha fazla eğitim fırsatı sunabileceğini savunanlar olduğu kadar, kuponların toplumsal tabakalaşma riskini artıracığını belirten eleştiriler de bulunmaktadır. Kupon sistemi özel okula gitmek isteyen öğrencilere kupon sunarak, öğrencilerin ülke çapında okul seçimi yapmalarına kolaylık getirmiştir. Daha fazla özel okul pazara girmiştir, ancak bu okullara kayıt oranları yine daha çok üst sosyoekonomik gruba mensup dilimde artış kaydetmiştir (Hsieh ve Urquiola, 2006, s.1477). Buna ek olarak, bu gruba mensup öğrenciler, görece daha alt gruplara mensup öğrencilerin kayıt yaptırdığı okullardan ayrılarak benzer özellikteki öğrencilerin yoğun olduğu okullara kayıt yaptırmaya eğilimindedir. Aynı eğilim akademik başarı, etnik köken ve engel durumu gibi değişkenlerde de gözlenmiştir. Başka bir ifadeyle, kupon sisteminin avantajlı ve dezavantajlı gruplar arasındaki farkı artırdığını söylemek mümkündür (Bifulco ve diğerleri, 2009, s.132). Buna göre, kupon sisteminin hem kamu ve özel okullar arasında, hem kamu ve özel okulların kendi sektörleri içinde tabakalaşmalara yol açma riski bulunmaktadır. Bu noktada, Elacqua (2012, s.444) devlet okullarının dezavantajlı öğrencilere özel kupon okullarına göre daha iyi hizmet verebileceğini düşünmektedir çünkü dezavantajlı öğrenciler özel kupon okullarında devlet okullarına göre daha fazla ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Sektörler arası ve sektörler içi ayrımcılık seviyeleri farklılık gösterebilmektedir fakat genel sonuçlar özgürlükçülüğün ilk ve ortaöğretimle ilgili varsayımlarının her zaman desteklenmediği yönündedir. Ayrımcılık karşıtı güçlü kamu politikaları ve denetim mekanizmalarının yokluğunda ise kupon sisteminin toplumsal tabakalaşmayı artırma riski bulunmaktadır (Elacqua, 2012, s.444).

Özgürlükçülüğün ilk ve ortaöğretim alanındaki bir diğer etkisi ise sözleşmeli (charter) okullarının kurulmasıdır. Sözleşmeli okulların kamu eğitim sistemlerinde reform yapmak için popüler bir araç haline gelmesinin nedeni, öğrencilerin seçimlerini genişletmesi, yerel inovasyonu kolaylaştırması ve okullar üzerinde kamu denetimi korunurken bazı devlet okullarına ek teşvikler sağlama olanağı tanınmasıdır. Başka bir ifadeyle, devlet okulları bir taraftan bir kısım yasal kısıtlamalardan muaf hale gelirken diğer taraftan kamu finansmanı almaya devam edebilmektedir (Hanushek ve diğerleri, 2007, s.823). Hanushek, Kain, Rivkin ve Branch (2007, s.823) ABD'de Teksas'taki sözleşmeli okullar ile ilgili yapmış oldukları araştırmada bu okulların matematik ve okuma başarısı açısından normal devlet okullarındakinden önemli ölçüde farklılaşmadığını tespit etmiştir. Sözleşmeli okullarla diğer devlet okulları arasındaki temel fark, ailelerin eğitim kalitesine ilişkin beklentileridir. Çocuklarını sözleşmeli okullara gönderen ailelerin nitelik beklentisi çocuklarını diğer devlet okullarına gönderen ailelere göre genellikle daha yüksektir ve beklentilerin karşılanmama durumunda okul değiştirme ihtimalleri de yine daha yüksek olarak kaydedilmiştir (Hanushek ve diğerleri, 2007, s.823).

İlk ve orta dereceli okulların finansmanı konusundan farklı olarak, Friedman'ın (1955, s.131) yükseköğretimin ağırlıklı olarak bireysel faydayı artırmaya yönelik insan sermayesi yatırımı olduğu yönündeki varsayımı, yükseköğretimin finansmanı konusunda özellikle ABD, Birleşik Krallık ve

Kanada gibi Anglo-Sakson ülkelerinde kamu fonlarından çok bireysel fonlarla finanse edilen yükseköğretim sistemlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu konuyla ilgili olarak gündeme gelen ilk model, doğrudan bireylerin öz finansmanına dayalıdır. Zira Friedman (1955, s.132), bireylerin kendileri hakkında en rasyonel kararları verecekleri varsayımından hareketle bireysel finansman modelinin diğer modellere göre daha az ücret farklılıklarına yol açtığını ileri sürmektedir. Bununla birlikte bu modelde öğrenim ücretlerinin genellikle bireysel farklılıklar gözetilmeden standart miktarlarda belirlenmesi, alt düzey sosyoekonomik gruplara mensup öğrenciler üzerinde ağır likidite kısıtlamaları getirmektedir. Bu haliyle yükseköğretim, yalnızca belirli sosyoekonomik gruplarca girişilebilen elit bir insan sermayesi yatırımına dönüşmektedir. Bu model kamu finansmanının yaygın olduğu ülkelerde dahi, vakıf veya kâr amacı güden örgütlerce işletilen yükseköğretim kurumlarında yaygınlıkla kullanılmaktadır (Poenitzsch, 2016, s.13).

Geleneksel kredi mekanizmalarının yarattığı temel güçlük ise, ödünç alınan para karşılığında öğrencilerin gelecekteki olası kazançlarının dışında teminat seçeneklerinin bulunmamasıdır. Ayrıca elde edilen gelir yüksek olsa dahi bireyler arasında önemli farklılıklar gözlenebilmektedir. Bu nedenle, bireysel finansmanın yarattığı olumsuzluklar karşısında ertelenmiş değişken ücret uygulaması ve gelire dayalı kredi sistemleri gibi finansman modelleri öne çıkmıştır. Ertelenmiş değişken ücret uygulamasında her bir ders kredisi veya dönemlik belirlenen ücretler bağımsız bir kurum veya kâr amacı güden bir şirket tarafından doğrudan üniversitelere aktarılmaktadır. Bunun karşılığında da öğrenciler mezuniyet sonrası yıllık kazançlarının belirli bir oranını ilgili kurum veya şirkete ödemeyi vaat etmektedir (Vandenbergh ve Debande, 2007, ss.435-437). Gelire dayalı kredi sistemleri de benzer bir yol izlemektedir. Ancak bu tür sistemlerde öğrenciler doğrudan bankalara, kâr amacı güden özel sektör şirketlerine veya kamu kurumlarına borçlanmaktadır. Burada önemli bir husus da bu borçların genellikle kamu tarafından sübvansede edilmesidir. Başka bir ifadeyle, kişilerin borçlarını ödeyemediği durumlarda borcu kamu üstlenmekte, daha sonra kişilerden talep etmektedir. ABD gibi bazı ülkelerde ise maddi durumlarına bakılmaksızın doğrudan kamu fonlarından öğrencilere kredi açılabilmektedir. Öğrenciler mezuniyet sonrasında belirli bir gelir düzeyini elde edince geri ödemeye başlamaktadır (Poenitzsch, 2016, s.13).

Üzerinde durulmuş olan bu iki yükseköğretim modelinin temel amacı yalnızca giderek artan yükseköğretim hizmeti maliyetinin karşılanması değildir. Yükseköğretime erişimin kolaylaştırılması, mali açıdan karşılanabilen geri ödeme planları oluşturulması, uygun faiz oranlarının uygulanması ve barınma gibi ihtiyaçların karşılanması da amaçlar arasında yer almaktadır. Bu modellerin ilk örneklerinden biri ABD'deki Yale Üniversitesi modelidir. 1971-1978 yılları arasında Yale Üniversitesi, öğrenim ücreti erteleme programını yürürlüğe koymuştur. Bu programa katılan öğrenciler öğrenimleri süresince herhangi bir ücret ödemişler, ancak toplu halde gelecekteki gelirlerinin belir bir oranını üniversiteye geri ödeme vaadinde bulunmuşlardır. Bu anlaşmaya göre öğrenciler azami 35 yılda, yıllık gelirlerinin %4'ünü üniversiteye geri ödemeyi vaat etmişlerdir. Ancak bu programın temel zayıflığı şudur: Her bir öğrenci için ayrı ayrı borç tutarı çıkarmaktansa bütün öğrenciler toplu olarak bir havuzda toplanmış ve öğrenciler toplam borçtan kolektif olarak yükümlü kılınmıştır. Bu nedenle geri ödeme sürecinde mezunlar arasında büyük farklar oluşmuştur. Yüksek yıllık gelire sahip öğrenciler görece daha yüksek düzeyde geri ödeme yaparken bazı mezunların katkıları çok düşük düzeyde kalmıştır. Bu nedenle bu program sonradan terk edilmiş, hatta genel borcun önemli bir kısmı ödenemediğinden tümüyle iptal edilmiştir (Holliday ve Gide, 2015, s.306). Yale Üniversitesi modeli gibi kolektif borç yükümlülüğüne dayalı programlarda yaşanan sorunlar, ertelenmiş ücret uygulamaları ve gelire dayalı kredi sistemlerinin bireysel borç sözleşmelerine dayalı olarak sürdürülmesine yol açmıştır. Fakat bu tür finansman modellerinin başarısı ekonominin durumuna göre değişebilmektedir. Ekonominin zayıflaması ve öğrenim ücretlerinin enflasyon oranının çok üzerinde artması bu tür modellerin işleyişini aksatabilmektedir (Chapman ve Sinning, 2014, s.569).

Örneğin, 2018 yılında ABD'de toplam öğrenim kredisi borçları 1,5 trilyon dolara ve mezun başına ortalama kredi borcu da 29.800,00 dolara yükselmiştir. 1980-2018 yılları arasında öğrenim ücretleri iki kat artış kaydetmiştir. Üstelik bu artış, devlet üniversitelerinde özel üniversitelere göre daha yüksek gerçekleşmiştir. Yalnızca yeni mezunlar değil, görece daha yaşlı mezunlar da hala

borçlarını ödeyememiştir. Öyle ki, üç milyondan fazla 60 yaş ve üzeri ABD vatandaşının 86 milyar dolar öğrenim kredisi borcu bulunmaktadır. Borçlar, görülmekte olduğu üzere yalnızca düşük gelir grubunu değil, yüksek gelir grubunu da zorlamaktadır. Gelire göre artan geri ödeme oranları özellikle sağlık sektörü çalışanları arasında milyon dolarlarla ifade edilen öğrenim kredisi borçlarına yol açmaktadır. Öte yandan siyahi bireyler gibi dezavantajlı gruplar arasındaki borç yükümlülerinin oranı beyazlara göre daha fazladır. Bu kişilerin okuldan işe geçiş sürecinde yaşadıkları zorluklar ve görece daha düşük gelir düzeyleri ödeme sürecini uzatarak faiz ödemelerini artırabilmektedir (Hoffower ve Akhtar, 2019). Siyahi bireylerin yoğunlukla devam ettikleri üniversitelerden mezun olanların borç düzeyleri diğerlerine nazaran %32 daha yüksektir. Hâlihazırda daha alt refah grubunda yer alan bu öğrencilerin daha büyük borçlarla mezun olmaları, sosyoekonomik gruplar arasındaki refah uçurumunu derinleştirmektedir. Benzer şekilde, ekonomik duruma bağlı olarak belirli dönemlerde mezunlar ödeme yükümlülüklerini yerine getirememektedir. Mezunların %40'a yakını gelir düzeyindeki azalma veya yeterli gelir elde edememe gibi nedenlerden dolayı borçlarını ödeyememektedir. Öğrenim kredisi borçları yüzünden ev sahibi olamayan veya aile kurmayı erteleyen mezunların oranı 2018 yılı itibarıyla %10'u geçmiştir. Bireysel finansman ve bireylere özsermaye transferi yoluyla finansman modellerinin maddi ve insani maliyeti nedeniyle özellikle ABD'de 2000 yılı sonrası doğan nüfus içinde yükseköğretimin getirisi yüksek bir yatırım olmadığı yönündeki inanış giderek yaygınlık kazanmaktadır (Akers ve Chingos, 2014, s.2; Hoffower ve Akhtar, 2019).

Ertelenmiş ücret ve gelire dayalı kredi sistemleri gibi modellere ek olarak, Friedman tamamen işgücü piyasası odaklı insan sermayesi sözleşmesi kavramını ortaya atmıştır. Bu sözleşmeye göre öğrenciler, insan sermayesi yatırımcılarına giderek gelecekteki gelirlerinin belirli bir yüzdesi karşılığında ek mali destek alabilecektir. Buna göre hayli riskli olan eğitime yatırım yapmak isteyen bir yatırımcı, yatırım yapmaya değer bir öğrenci ile karşılaştığında ona mali destek sağlayacak, öğrenci de buna karşılık gelecekteki gelirlerinin bir kısmı ile yatırımın karşılığını ödeyecektir. Yatırımcı, birçok öğrenciye yatırım yaparak hem riskini dağıtacak hem de ciddi ücret artışına yol açan yükseköğretimin sağlayacağı potansiyel verimlilik artışından payını alabilecektir (Adamson, 2009a, s.98). Bu finansman sisteminin, öğrencilere ve yatırımcılara avantajı dört ana başlıkta incelenebilir (Palacios, 2002, s.5):

- Öncelikle öğrencileri geleneksel kredi mekanizmalarının gerektirdiği uzun vadeli sabit tutarlarda geri ödeme yükümlülüğünden kurtarabilir.
- Mali sıkıntı dönemlerinde geri ödeme yapmak zorunda olmadıklarından öğrencileri geri ödeme yükümlülüğünün yerine getirilmemesinden kaynaklanan ek faiz yükünden kurtarabilir.
- İnsan sermayesi sözleşmesi öğrencilerin geçmişlerinden kaynaklı dezavantajlarına odaklanmamaktadır, bunun yerine hangi alanda ve hangi üniversitede eğitim görmekte oldukları yatırımcı için daha önemlidir.
- Son olarak, insan sermayesi yatırımı yalnızca mali desteğe en çok ihtiyaç duyan öğrencilere yapılan bir destektir; bu destek, yüksek gelire sahip bir yatırımcının düşük gelire sahip bir öğrenciye yaptığı yatırım mahiyetinde bir destektir.

İnsan sermayesi sözleşmesi ortaya koyduğu son derece rasyonel ve piyasa işleyişini de gözetilen modele rağmen ağır eleştirilere maruz kalmıştır. Öğrenciler kamu fonlarından sağlanan krediler gibi diğer bütün imkânlarını tükettikten sonra bu tür borç mekanizmalarını devreye sokmayı seçmektedir. Zira bu tür mekanizmalar öğrencileri belirli mali kısıtlar içinde hapsolmüş bireylerden borç içine hapsolmüş bireylere dönüştürerek özgürlüklerini daha fazla sınırlandırmaktadır. Ayrıca öğrenciler, adeta yatırımcıların gözüne kestirdikleri avlara dönüşmekte, bazı alanlardaki öğrenciler yatırımcıların gözdesi iken diğer alanlardaki öğrenciler aynı ilgiyi görememektedir (Adamson, 2009a, s.100). Bu haliyle bu modelin, bir nevi “modern kölelik” olduğu yönünde eleştiriler yapılmaktadır. Yatırımcılar öğrencilerin gelecekteki gelirlerine sermaye yatırımı yaparak o kişi üzerinde yasal bir hakka kavuşmaktadır. İnsan sermayesi kişinin fiziksel varlığından ayrılmadığı için kişinin kendisi ve emeği belirli ölçüde başkasının tasarrufu altına girmektedir. Bu noktada, yatırımcının yasal haklarının sınırlarının ne olacağı da belirsiz hale gelmektedir. Mezuniyet sonrası öğrencilerin borçlarını geri ödemeye nasıl zorlanacakları ise ayrı bir yasal tartışma konusu olmaktadır (Adamson, 2009b, s.276).

Alanyazındaki tartışmaların ışığında, özgürlükçülüğün devletin eğitime müdahalesini meşrulaştıran belirli durumlara özgü gerekçelere dayandırıldığını ileri sürmek mümkündür. Başka bir ifadeyle, belirli durumlar için geçerli olan gerekçelere dayalı olarak toplumsal ve iktisadi patolojiler için evrensel reçeteler üretilmiştir. Bu reçetelerin toplumsal, kültürel, siyasal ve iktisadi farklılıklar gözlemlenmeden devletlerin eğitim konusundaki verimliliği gibi çok sayıda etkenin rol oynadığı bir alanda uygulanmasının ek yönetim ve verimlilik sorunlarına yol açtığı ileri sürülebilir. Örneğin okul seçimi ve kupon sistemi gibi ilk ve ortaöğretim kademesi için geliştirilen politikalar, toplumdaki mevcut ayrımcılığı artırmasının yanında kamu harcamalarını da şişirmiştir (Hanushek ve diğerleri, 2007, s.823; Elacqua, 2012, s.444). Başka bir ifadeyle devletlerin verimsizliği için üretilen reçetelerin, etik sorunların yaşandığı çevrelerde özel sektöre kamu fonlarından servet transferi aracına dönüşme riski taşıdığı ifade edilebilir. Ayrıca kamu fonlarıyla finanse edilen bir hizmetin özel sektör tarafından yürütülmesinin ortaya çıkardığı ek yönetim ve denetim mekanizmaları geliştirmenin yükü yol açtığı verimlilik artışından fazla olabilir. Bu konuda uygulayıcılar etkili bir denetim mekanizması oluşturmadan ve kamu harcamaları ve öğrenciler üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini incelenmeden ilk ve ortaöğretim kademesinde özgürlükçü politikalar geliştirmemelidir. Sırf dünya genelinde genel bir eğilim olması ve başka ülkelerde etkili sonuçlara yol açması özgürlükçü politikaların etkililiğini garanti etmemektedir. Verimliliği sağlamada bireylerarası işbirliğini ve örgütlerarası rekabeti öne çıkaran modeller denenebilir. Genel standartlara dayalı karşılaştırmalar yerine bireysel gelişimin izlenmesine dayalı büyüme odaklı bir yaklaşım benimsenebilir. İlköğretim ve ortaöğretim düzeyinde dünyada uygulanan bireysel, karma ve kamusal finansman modellerinin hane halkı harcamaları ve devlet bütçeleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi gerektiği ileri sürülebilir. Bunun yanında, eğitim faaliyeti yürüten özel sektör örgütlerine yapılan transferlerin ne tür etik sorunlara yol açabileceği araştırılabilir. Friedman'ın önerdiği finansman modellerinin eğitime erişim ve eşitlik konularındaki olumsuz etkileri hakkında çalışmaların sürdürülmesi de bir diğer öneri olarak ortaya çıkabilir.

Yükseköğretim kademesinde ise bireysel kredilere dayalı bir finansman sisteminin ancak bütün ekonomik göstergelerin yıllar boyunca olumlu yönde seyretmesinin beklendiği, devletlerin mali sistemlerinin iç ve dış şoklara karşı son derece dayanıklı olduğu ve siyasi gücün her zaman popülizmden uzak bir şekilde ekonomik durumun gereklerine uygun olarak rasyonel yönde kullanıldığı fazlasıyla iyimser bir çevrede sürdürülebilir olduğu ifade edilebilir. Bunun yanında öğrenciler, Hayek ve Friedman'ın finansman modellerinin denendiği bir laboratuvarında deney öznesine dönüşmekte gibidir. Bu modeller yükseköğretimi alt sosyoekonomik gruplar için pahalı bir yatırıma dönüştürerek toplumdaki ayrımcılığı derinleştirmiştir (Adamson, 2009a, s.100; Hoffower ve Akhtar, 2019). Bu nedenlerden dolayı devlet müdahalesinin olmadığı bir finansman modelinin yükseköğretim düzeyinde etkili sonuçlara yol açamayacağı söylenebilir. Yükseköğretimin devlet tarafından finanse edilmediği durumlarda, uygulayıcıların finansman modelleri geliştirirken özellikle alt sosyoekonomik gruplar lehine pozitif ayrımcılığı kapsayan politikalara yoğunlaşmaları önerilebilir. Bu noktada, yükseköğretimin pozitif dışsallıkları konusundaki çalışmaların farklı ülkeler ve sosyo-ekonomik bağlamlar için sürdürülmesi gerektiği söylenebilir. Ayrıca yükseköğretimin bireysel ve kamusal finansmanın yol açtığı ekonomik ve toplumsal sonuçlar karşılaştırmalı olarak incelenebilir.

Özgürlükçüler devletin küçültülmesi ve daha rekabetçi kılınması haricinde refah devletiyle ilgili hangi öğelerin değiştirilmesi gerektiği ve bu değişimlerin nasıl olacağı, hangi adımların atılması gerektiği hususlarında genellikle açık görüşler ortaya koyamamaktadır. Ayrıca bugün gelinen noktada izlendiği üzere akademik çevrelerde Hayek ve Friedman'ın görüşlerine yönelik ilgi azalmıştır. Buna bağlı olarak her geçen yıl daha az sayıda doktora öğrencisinin özgürlükçü yaklaşımı çalışmak istediği raporlanmıştır (Stiglitz, 2019). Zira küresel çaptaki çevresel tehditler, pandemi gibi sağlık sorunları ve nükleer tehlikeler karşısında toplumun korunması, toplumsal eşitsizliklerin azaltılması, sağlık, uzay ve güvenlik gibi alanlardaki büyük araştırma projelerinin yürütülebilmesi için devletlerin güçlü bir şekilde varlıklarını sürdürüyor olacakları görüşü ağırlıktadır (Ebenstein ve Ebenstein, 2000, s.824). Özgürlükçü politikalar refah devletlerini zayıflatmış olabilir. Ancak refah devletlerinin, verimlilik konusundaki başarısızlıkları nedeniyle değil yerlerine geçebilecek daha etkili bir sistem bulunduğu takdirde tamamıyla ortadan kalkacaklarını ileri sürmek mümkündür (Ebenstein, 2014, s.236; Ebenstein ve Ebenstein, 2000, s.824).

Yazarların Katkı Oranı

Bu çalışma tek yazarlı olduğu için yazarın katkı oranı %100'dür.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması teşkil edebilecek bir durum yoktur.

Açıklama: Bu çalışmanın özeti 17-21 Kasım 2020 tarihinde düzenlenen 11. Uluslararası Eğitim Yönetimi Forumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Kaynaklar

- Adamson, M. (2009a). The financialization of student life: Five propositions on student debt. *Polygraph*, 21, 97-110.
- Adamson, M. (2009b). The human capital strategy. *Ephemera: Theory & Politics in Organization*, 9(4), 271-284.
- Akers, B., and Chingos, M. M. (2014). *Is a student loan crisis on the horizon?. Brown Center on Education Policy at the Brookings Institution*. New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Astin, A. W. (1998). The changing American college student: Thirty-year trends, 1966-1996. *The Review of Higher Education*, 21(2), 115-135.
- Bifulco, R., Ladd, H. F., and Ross, S. L. (2009). The effects of public school choice on those left behind: Evidence from Durham, North Carolina. *Peabody Journal of Education*, 84(2), 130-149.
- Bloom, D. E., Hartley, M., and Rosovsky, H. (2007). Beyond private gain: The public benefits of higher education. James J. F. Forest and Philip G. Altbach (Ed.) *International handbook of higher education* (pp. 293-308). Dordrecht: Springer Netherlands.
- Briggs, A. (2006). The welfare state in historical perspective. In Christopher Pierson ve Francis G. Castles (Ed.), *The welfare state reader* (pp. 9-39). Cambridge: Polity.
- Chapman, B., and Sinning, M. (2014). Student loan reforms for German higher education: Financing tuition fees. *Education Economics*, 22(6), 569-588.
- Coulson, A. (2006). A critique of pure Friedman: An empirical reassessment of "the role of government in education". Robert C. Enlow & Lenore T. Ealy (Eds.), *Liberty & learning: Milton Friedman's voucher idea at fifty* (pp. 103-124). Washington, D. C.: Cato Institute.
- Davies, B., and Bansel, P. (2007). Neoliberalism and education. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 20(3), 247-259.
- Durmaz, Ş. (2016). İşgücü piyasasında kadınlar ve karşılaştıkları engeller. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 37-60.
- Ebenstein, A. (2014). *Friedrich Hayek: a biography*. New York, NY: St. Martin's Press.
- Ebenstein W., and Ebenstein, A. (2000). *Great political thinkers: Plato to the present* (6th Edition). Orlando, FL: Harcourt College.

- Elacqua, G. (2012). The impact of school choice and public policy on segregation: Evidence from Chile. *International Journal of Educational Development*, 32(3), 444-453.
- Friedman, M. (1955). The role of government in education. Robert A. Solo (Ed.), *Economics and the public interest* (pp. 123-144). New Brunswick, NJ: Rutgers University.
- Friedman, M., and Friedman, R. (1980). *Free to choose: A personal statement*. New York, NY: Harcourt Brace Jovanovich.
- Friedman, M. (1997). Public schools: Make them private. *Education Economics*, 5(3), 341-344.
- Friedman, M. (1982). *Capitalism and freedom*. Chicago, Ill: The University of Chicago.
- Friedman, M. (2002a). *Capitalism and freedom* (3. Baskı). Chicago, Ill: The University of Chicago.
- Friedman, M. (2002b, July 2). The market can transform our schools. *New York Times*, 21.
- Greenaway, D., and Haynes, M. (2003). Funding higher education in the UK: The role of fees and loans. *The Economic Journal*, 113(485), 150-166.
- Habermas, J. (1975). *Legitimation crisis*. Boston, MA: Beacon.
- Hall, J. C. (2006). Positive externalities and government involvement in education. *Journal of Private Enterprise*, 21(2), 165-175.
- Hanushek, E. A., Kain, J. F., Rivkin, S. G., and Branch, G. F. (2007). Charter school quality and parental decision making with school choice. *Journal of Public Economics*, 91(5), 823-848.
- Hayek, F. A. (1937). Economics and knowledge. *Economica IV*, 33-54.
- Hayek, F. A. (1995). *The collected works of F. A. Hayek. Contra Keynes and Cambridge: Essays, correspondence* (Ed.: Bruce Caldwell). London: Routledge.
- Hayek, F. A. (2011). *The collected works of F. A. Hayek. Vol: 17. The constitution of liberty* (Ed.: Ronald Hamowy). Abingdon: Routledge.
- Hobbes, T. (2020). *Leviathan*. Berkeley, CA: Mint Editions.
- Hoffower, H., and Akhtar, A. (2019). *11 mind-blowing facts that show just how dire the student-loan crisis in America is*. Retrieved from <https://www.businessinsider.com/student-loan-debt-crisis-college-cost-mind-blowing-facts-2019-7> in 27.01.2020.
- Holliday, S., and Gide, E. (2015). Moving towards market driven higher education in Australia: Is it time to look at economist Milton Friedman?. *International Journal of Arts & Sciences*, 8(5), 303-320.
- Hoover-Dempsey, K. V., and Sandler, H. M. (1997). Why do parents become involved in their children's education?. *Review of Educational Research*, 67(1), 3-42.
- Hsieh, C. T., and Urquiola, M. (2006). The effects of generalized school choice on achievement and stratification: Evidence from Chile's voucher program. *Journal of Public Economics*, 90(8), 1477-1503.
- Karataş, İ. (2019). Avrupa'da Popülist Partilerin Yükselişi; Hollanda'da PVV Örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 28-42.

- Lehmann, W. (2012). Working-class students, habitus, and the development of student roles: a Canadian case study. *British Journal of Sociology of Education*, 33(4), 527-546.
- Levin, H. M. (1998). Educational vouchers: Effectiveness, choice, and costs. *Journal of Policy Analysis and Management*, 17(3), 373-392.
- Locke, J. (2003). *Two treatises of government*. Cambridge: Cambridge University.
- McMahon, W. W. (2004). The social and external benefits of education. Geraith Johnes & Jill Johnes (Ed.), *International handbook on the economics of education* (pp. 211-259). Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Mill, J. S. (1863). *Utilitarianism*. London: Parker, Son and Bourn, West Strand.
- Palacios, M. (2002). Human capital contracts: "Equity-like" instruments for financing higher education. *Policy Analysis*, 462, 2-13.
- Poenitzsch, J. (2016). *The role of the state: The question of fair access to higher education*, master's thesis, Universidade Católica Portuguesa- Instituto de Estudos Políticos, Lisboa, Portugal.
- Psacharopoulos, G. (1986). Welfare effects of government intervention in education. *Contemporary Economic Policy*, 4(3), 51-62.
- Psacharopoulos, G., and Patrinos, H. A. (2004). Returns to investment in education: a further update. *Education Economics*, 12(2), 111-134.
- Rorty, A. O. (1996). Descartes and Spinoza on epistemological egalitarianism. *History of Philosophy Quarterly*, 13(1), 35-53.
- Rousseau, J. J. (1999). *Discourse on the origins of inequality*. Oxford: Oxford University.
- Stiglitz, E. J. (2019). *After neoliberalism*. Project Syndicate. Retrieved from <https://www.project-syndicate.org/commentary/after-neoliberalism-progressive-capitalism-by-joseph-e-stiglitz-2019-05?barrier=accesspaylog> in 12.06.2020.
- Torres, C. A. (1995). Chapter 6: State and education revisited: Why educational researchers should think politically about education. *Review of Research in Education*, 21(1), 255-331.
- Vandenbergh, V., and Debande, O. (2007). Deferred and income contingent tuition fees: An empirical assessment using Belgian, German and UK data. *Education Economics*, 15(4), 421-440.
- Whetten, D. A. (1989). What constitutes a theoretical contribution?. *Academy of Management Review*, 14(4), 490-495.
- Yager, E. M. (2006). *Ronald Reagan's journey: Democrat to Republican*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.

Extended Abstract

Introduction

Since 1929 great depression, public expenditures have constantly risen, which has also led to the growth of public sector and widening of the range of public services worldwide. On the one hand, governments are to increase savings ratio for economic development, but on the other hand, they need to increase public expenditures to protect their legitimacy through maintaining social stability and integrity. As a result, societal pressures to increase public expenditures have given rise to legitimacy crises of welfare state. Libertarianism is one of the reactions developed against those crises (Briggs, 2006, pp.16-17). Hayek and Friedman are the most prominent representatives of libertarian movement. They primarily aim smaller governments and less governmental interventions to market dynamics. Libertarianism is not a conservative reaction against the growth of governments, instead it is liberal, even radical liberal in nature. Libertarianism is a philosophical and economical approach which has deep impacts on political and economic spheres of 20'th century. Particularly, the solutions offered by libertarians for efficiency problems of governments have sparked hot debates and the humanitarian and financial costs of these solutions have drawn heavy criticisms. (Ebenstein and Ebenstein, 2000, p. 816).

In this respect, libertarian policies, which have aimed to diminish the role of governments in education, have had deep impact on educational finance and educational administration. Libertarians heavily criticized the amount and the usage methods of public funds allocated to education and monopoly status of governments in providing educational service (Bifulco, Ladd ve Ross, 2009, p.132). Based on these arguments, the aim of this theoretical study is to portray fundamental assumptions of libertarianism regarding education particularly based on the works of Hayek and Friedman, and to discuss their validity through examining the reasons of those assumptions and their consequences in practice.

Method

Theoretical studies aim to present fundamental assumptions of a theory, and empirical and theoretical studies within an analysis framework. The points suggested to be taken into consideration while evaluating such studies can be summarized as (a) how the study contributes existing mentality, (b) how it can influence future studies, (c) whether or not the discussions and reasons elaborated by the study make sense, (d) whether or not these discussions and reasons can provide the clarification of the theory and (e) whether or not these discussions regarding the theory are up-to-date (Whetten, 1989, pp.494-495).

Friedman (1955, p.123) argues that governmental interventions to education are legitimized by three reasons. The first one is governments' becoming natural monopolies or the emergence of market failures due to high infrastructure investment costs. The second one is the existence of externalities, such as neighborhood effects. The third one is about uncertainty surrounding ultimate goals of education. Furthermore, Friedman (1955, p.124; 1997, p.344) claims that governmental interventions in general education for citizenship and vocational education rely on different reasons. According to him, families will not make expenditure in the absence of governmental interventions in primary and secondary levels. He proposes school choice and voucher system since the reasons, stated above, can legitimize governmental interventions, but not purely state-run education systems. In this respect, governments should deliver vouchers, which can be converted into some amount of money, and families should be free to buy education service from wherever they want. Furthermore, the role of governments in education should be diminished to the roles of standard-setting bodies. Contrary to anticipations of Friedman (1955, p.123; 1997, p.342), such measures, aiming to diminish governments' roles and to extend individuals' roles in education, have not had a significant impact on academic issues, but have inflated budgetary expenditures on education (Levin, 1998, p.373).

Unlike primary and secondary level education, libertarians assert that the most important reason legitimizing governmental intervention at tertiary level is to raise societal and political leaders. However, this is not a valid justification for libertarians as they deem higher education as an investment made to increase personal productivity, which in turn leads to the growth of personal income rather than societal benefits (Hayek, 2011, p.383). Furthermore, as Friedman and Friedman (1980) stated, quantitative data on societal benefits of higher education are extremely rare. Accordingly, Friedman (1955; 2002b, p.21) proposes mechanisms, such as personal financing, capital transfer to those who cannot cover the expenses of higher education and human capital contracts, to finance higher education. Recent studies have indicated that such mechanisms can lay heavy burdens of debts to families and students, which require decades-long payment plans. Moreover, mechanisms, such as human capital contracts, have been blasted away as they pose a risk of modern slavery. Consequently, it is argued that such policies have turned students into the subjects of libertarian experiments on financing of higher education (Adamson, 2009a, pp.98-100; Hoffower and Akhtar, 2019).

Discussion, Conclusion and Recommendations

Consequently, the interest towards Hayek's and Friedman's opinions have been decreasing in recent years such that in every passing year less doctoral students have had desire to study on libertarian approach (Stiglitz, 2019); since the opinion that states will robustly prevail to protect societies against global environmental, health and nuclear threats, to decrease social inequalities, to conduct large scale research projects on fields, such as health, space and security. In addition, welfare state has managed to reach unique social and economic achievements in human history (Ebenstein ve Ebenstein, 2000, p. 824). For this reason, as Ebenstein and Ebenstein (2000, p. 824) stated, welfare states will go extinct when a more effective alternative system is invented, not because of their failures about productivity.

Based on the discussions, it can be stated that prescriptions against unproductiveness of states may pose risks of transferring public funds to private sector in ethical environments. Based on the facts presented in discussion section, it is recommended that further research should focus on the effects of individual, public or mixed educational financing models applied in different countries at primary and secondary levels on household expenditures and governmental budgets. Furthermore, ethical problems that may be caused by transfers made to private sector organizations from public funds for educational activities should be investigated in future research. Future studies should also continue to explore negative effects of financial models proposed by Friedman on access to education and equity issues.

At higher education level, as Friedman constructed his financial models on the assumption that higher education is an investment to increase personal productivity and income, it is recommended that positive externalities caused by higher education should further be investigated. Moreover, the economic and social consequences of individual and public financing of higher education can be studied comparatively.